

Wstęp

Kolejny tom „Średniowiecza Polskiego i Powszechnego”¹, publikacji Zakładu Historii Średniowiecznej Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, podobnie jak wcześniejsze, przynosi przegląd badań mediewistycznych prowadzonych nie tylko w ośrodku górnośląskim, ale także w innych centrach krajowych i zagranicznych.

Pracę otwiera artykuł rosyjskiego badacza Maksima Żicha (Petersburski Uniwersytet Państwowy), który dotyczy kwestii — nierozstrzygniętej do dziś i nadal dyskutowanej w literaturze przedmiotu — rozsielenia i migracji plemion słowiańskich znanych ze źródeł VI—X wieku. Autora interesują głównie aspekty z dziejów plemion wschodniosłowiańskich na obszarze późniejszego Wołynia, a mianowicie: Dulebów, Wołynian, Burzan i Lędzian. Z dziejami wczesnośredniowiecznej Słowiańszczyzny wiąże się także obszerna rozprawa ukraińskiego badacza Leontiya Woytowycza (Instytut Ukrainoznawstwa NAN Ukrainy, Lwów). Opierając się przede wszystkim na relacji tzw. Geografa Bawarskiego z połowy IX wieku, autor podejmuje na nowo próbę identyfikacji i lokalizacji plemion słowiańskich i ich stolic, skupiając się przede wszystkim na tych, które nadal wzbudzają spory w historiografii. Część opisującą okres dziejów Europy wczesnośredniowiecznej zamyka tekst pióra Dariusza Adamczyka (Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie), który ukazuje przyczyny intensyfikacji kontaktów społeczeństw basenu Mo-

¹ W związku z tym, że od poprzedniego tomu „Średniowiecze Polskie i Powszechne” zyskało status wydawnictwa ciągłego, zgodnie z wymogiem Narodowego Ośrodka ISSN, mieszczącego się w Bibliotece Narodowej w Warszawie, zmieniono nieznacznie zapis tytułu (zastosowano wielkie litery oraz cudzysłów) i wprowadzono nową numerację tomów. I tak, pierwsza po tytule cyfra oznacza tom nowego wydawnictwa ciągłego, natomiast w nawiasie podany jest numer liczony od początku wydawania *Średniowiecza...*, kiedy było jeszcze wydawnictwem wielotomowym.

rza Bałtyckiego z Europą Zachodnią w IX wieku. Autor słusznie zauważa, że przyczyn tych należy upatrywać w przemianach polityczno-kulturowych w Skandynawii (w tym w ekspansji wikingów) i we wpływach handlu fryzyjsko-frankońskiego.

Kolejny artykuł został napisany przez lwowskiego badacza Romana Golika (Instytut Ukrainoznawstwa NAN Ukrainy, Lwów), który podjął się trudnego zadania przedstawienia obrazu Polaków na podstawie *Latopisu halicko-wołyńskiego* rejestrującego wydarzenia z XIII wieku, a zachowanego w *Kodeksie hipackim* z początku XV wieku. Przykładów dostarczyły autorowi osoby książąt polskich wywodzących się z linii Kazimierza Sprawiedliwego: Konrada Mazowieckiego, Leszka Białego, Leszka, Siemomysła i Władysława. Problematyce ruskiej poświęcony jest także artykuł Wiktorii Ljubaszczenko (Instytut Ukrainoznawstwa NAN Ukrainy, Lwów), która opisuje problem, bardzo słabo rozpoznany w literaturze obcej (w tym polskiej), powołania metropolii moskiewskiej. Co prawda, wydarzenia te rozegrały się w okresie późniejszym (za czasów patriarchy Teognosta — zm. około 1352/1353), to jednak początków tego procesu W. Ljubaszczenko upatruje już w okresie rządów metropolitarnych w Kijowie Piotra Ratenskiego (1308—1326), w polskiej literaturze zwanego niekiedy Rusinem. Autorka omawia działalność kościelną i polityczną Piotra oraz jego stosunki z książętami moskiewskimi: Jerzym oraz jego bratem i następcą Iwanem Kalitą. Wszystko to jest ukazane na tle głównych problemów nękających wówczas księstwa ruskie, przenikania się wpływów wschodnich i zachodnich, bizantyjskich i rzymskich.

Teksty dotyczące dziejów późnośredniowiecznej Polski otwiera artykuł krakowskiego historyka Jerzego Rajmana (Instytut Historii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie), podejmującego problem mieszczan raciborskich, którzy w XIV wieku osiedlili się w Krakowie. Autor w swoich rozważaniach zajmuje się przede wszystkim środowiskiem rodzinnym rajcy krakowskiego Hermana z Raciborza, znanego przede wszystkim z udziału w tzw. buncie wójta Alberta, a następnie represjonowanego za swoją postawę przez Władysława Łokietka. Na marginesie tych rozważań autor zwraca uwagę, że kryterium imionowe należy uznać za zawodne w badaniach nad pochodzeniem etnicznym późnośredniowiecznych mieszczan krakowskich. Natomiast wnioskowanie o „polskości” lub „niemieckości” konkretnych mieszczan powinno być poprzedzone solidnymi badaniami prozopograficznymi. Kolejny artykuł, pióra Sobiesława Szybkowskiego (Instytut Historii Uniwersytetu Gdańskiego), dotyczy, nieznanego dotąd w literaturze przedmiotu, zjazdu Władysława Jagiełły z możnowładztwem i rycerstwem polskim w Łęczycy w początkach sierpnia 1430 roku. Stawić się nań mieli przedstawiciele urzędników z województw: poznańskiego, kaliskiego, brzeskiego, inowrocławskiego, sieradzkiego, łęczyckiego i ziemi dobrzyńskiej. Według autora, powodem zwołania zjazdu była próba wypracowania stanowiska królewskiego wobec wydarzeń związanych ze staraniami Witolda o koronę

królewską; zjazd stał się też okazją do załatwienia spraw nominacji na urzędy ziemskie wspomnianych terytoriów. Bożena Czwojdrak (Instytut Historii Uniwersytetu Śląskiego) w swoim artykule kreśli obraz dworu królowej Zofii Holszańskiej, czwartej żony Władysława Jagiełły. Tym opracowaniem wpisuje się w istniejący już od pewnego czasu nurt badawczy dotyczący dworów monarszych. Autorka stawia również tezę, że dwór Zofii różnił się od dworów dwu jej poprzedniczek, ponieważ od śmierci męża królowa wdowa stała się samodzielnym podmiotem politycznym, a urzędy dworskie obejmowali jej najbliżsi współpracownicy. Tekst Jacka Laberscheka (Instytut Historii PAN w Krakowie) jest natomiast podsumowaniem kilkudziesięcioletnich badań nad możnowładczą rodziną Melsztyńskich herbu Leliwa. Autor, wykorzystując nieznane dotąd źródła archiwalne, dokonuje w swoim opracowaniu wielu korekt dotyczących poszczególnych pokoleń rodziny (daty występowania, małżeństwa i orientacyjny czas ich zawarcia). Stawia też hipotezę, że do upadku znaczenia Melsztyńskich i ich wygaśnięcia na początku XVI wieku przyczyniło się surowe religijne wychowanie oraz brak w ostatnich pokoleniach rodziny wybitnych osobowości. Kolejny artykuł, autorstwa Marka L. Wójcika (Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego), podejmuje temat genealogii dynastycznej. Wrocławski historyk dowodzi, że w genealogii książąt górnośląskich należy dokonać poprawki, w wyniku której w linii książąt zatorskich powinno znaleźć się miejsce dla jeszcze jednego jej przedstawiciela, a mianowicie, nieprawego syna księcia zatorskiego Władysława (Włodka) — Włodzimierza, który był benedyktynem tynieckim (zm. 21 maja 1493).

Prezentowany tom zamyka tekst czeskiego badacza Petra Kozáka (Archiwum Ziemskie w Opawie), który analizuje — na tle polityki środkowoeuropejskiej — rządy późniejszego króla Polski Zygmunta Starego w księstwach: głogowskim i opawskim, sprawowane pod egidą jego starszego brata, króla Czech i Węgier, Władysława Jagiellończyka

Idzi Panic, Jerzy Sperka